

A TELJES VILÁG ARÁNYAIBAN

(Szirmai Károly 1890—1972)

Szirmai Károly, a jugoszláviai magyar irodalom nagy magánosa, halott. Az »örök éjszaka«, a »Csend«, műveinek állandó rémei, íme, hát őt is elérték. Sorsának vonata kifutott az emberi lét pályájáról abba az irdatlan semmibe, amelyet egyik kis remekművében (Veszteglő vonatok az éjszakában) olyan hátborzongató érzékletességgel tudott megidézni. S mi is úgy érezzük magunk, mint annak a vonatnak az utasai: szóltanul, a döbbenet jeges páncélruhájában betűzzük a hírt. Nincs szavunk, hogy teljes értelmét megnevezzük, erőnk, hogy a tudatunkban megállt időt ritmusába visszazökkentsük. Valahol ajtó csattan, a sínek mellett kavics csikordul, — az ember dermedten figyel: hátha még visszaszól, s elmondja, a semmi partjáról visszakláltja, hogy ez is elviselhető, ez is csak emberi. De aztán újra beáll a csönd. Szirmai Károly fölött ösz-zecsapnak az éjszaka vizei.

Micsoda vizeken vergődött át, amíg elért ehhez a végső stációhoz! Nyolcvankét esztendő ösvényeit, birodalmak bukását, újak születését, két világháborút, s háborúknál alig könnyebb békék próbáit élte át. Nagy rombolások, iszonyú romlások tanúja volt, s egy új honalapítás részese. A jugoszláviai magyar irodalom első tűzhelyeinek az ő hite és embersége is élesztője volt. Magánytól és betegségtől elgyötört reszketeg öregemberként halt meg, de haláláról szólva mégis a szirt fölött átsapó vizek képéhez kell folyamodnunk, mert nem roskadt tehetetlenül a halál lába elé. Egész életében farkasszemet nézett vele, közelségét állandóan érzékelte, s költőhöz méltóan mérte és meg is nevezte: riadalmas látomásokká dramatizálva jelenítette meg, hogy önmagát és olvasóit viselésére fölkészítse. Fölkészítse és fölvertezte. Mert Szirmai halálvíziói nem a vegetatív lét végét, az egyes ember fiziológiai megsemmisülésének kis szörnyűségét idézgetik. Az ő halálvízióiban valami nagyobb veszedelem, az egyes ember halálánál egyetemesebb katasztrófa előérzete ölt formát. Az a vonat, mely az ő írásában a semmi vágányára fut, az emberi lét ügyével terhes, s a lidércnyomásos események egy mélyen megszenvedett aggodalomtól és emberi felelősségtől kapják drámai jelentőségüket. Az a kétségbeesés, mellyel az ő emberei fölgyújtanak maguk körül mindent, ami gyűjthető, a fény utáni szomszúság nagyságáról vall. Igény és lehetőség távolságát Szirmai a verbázi esték alacsony ege alatt is a teljes világ arányaiban mérte. Látomásai olyan íróra vallanak, aki egy nagy irodalom Igényével, a létezés ormának optikája szerint tudott látni és gondolkodni az ember dolgairól.

Hagyatékát ez a történelmi arányú aggodalom, az árvaság, rémület és csalódottság érzéseinek mindig férfias, mindig emberségért kiáltó, felelősségre döbbentő szenvedélye avatja az önálló életre vergődött jugoszláviai magyar irodalom közeli erőforrásává. Most, hogy alakja a történelem dimenziójába billen át, s kézfogásai híján egy messziről eredő testvériség áramlásában is kontaktuszavar támad, egy pillanatra bennünket is megkísért az árvaság érzése. Am eközben is tudjuk, hogy a szirt, melyen ő egy életen át létezett és alkotott, műve és példája által számunkra már lakhatóbb helyé, szilárdabb bázissá erősödött. Helytállása a kezdés laza terepén, különietünk fundamentumához érlett szelemi kötőanyagot; árvaságát, félelmeit kibeszélő lázas víziói egyensúlyunk és önbizalmunk iskolájává lettek.

Azon a sikamlós szirten, az örök éjszaka és a feneketlen tenger között nem állt haszontalanul, nem remegett értelmetlenül, mert példát adott örököseinek a veszedelmes létezés méltó viseléséhez, s most, hogy elment, nem a mindent megemésztő dzsungel zúgott fölötte, hanem a műve értelmére eszmélő utódok megrendült köszönete.